

การสอนสังคมศึกษาในบริบทโลกไร้พรมแดน

TEACHING SOCIAL STUDIES IN THE BORDERLESS WORLD CONTEXT

¹พูลศักดิ์ หอมสมบัติ

¹Poolsak Homsombat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

poolsak.mcu@gmail.com

Received: June 30, 2025; **Revised :** December 10, 2025; **Accepted :** December 14, 2025

บทคัดย่อ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเชื่อมโยงผู้คนและข้อมูลข่าวสารทั่วโลกเข้าด้วยกันอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน การสอนสังคมศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถทางสังคมที่สำคัญ สามารถเข้าใจและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม รวมทั้งตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของตนในฐานะพลเมืองของโลกอย่างแท้จริง โดยบทความนี้นำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่เน้นการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งผู้เรียนไม่เพียงรับข้อมูลอย่างเดียวแต่มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ ผ่านกิจกรรมหลากหลายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลและประสบการณ์จากทั่วโลก รวมถึงการส่งเสริมจิตสำนึกพลเมืองโลก (Global Citizenship) เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งการนำเสนอแนวทางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมโลกยุคใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และพร้อมที่จะเป็นพลเมืองโลกที่มีบทบาทสร้างสรรค์ในอนาคต

คำสำคัญ: การสอนสังคมศึกษา, โลกไร้พรมแดน, พลเมืองโลก, การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Abstract

In the era of globalization, where information technology and communication rapidly and seamlessly connect people and data around the world, the teaching of social studies must adapt its approaches and instructional methods to align with this new context. This is essential to enable learners to develop key social competencies, understand and respect cultural differences, and become aware of their roles and responsibilities as global citizens. This article presents concepts and approaches to social studies instruction that emphasize the integration of active learning processes. Learners are not merely passive recipients of information but actively participate in constructing knowledge through various activities connected to real-life experiences. Digital technology is utilized as a powerful tool to support learning, providing students with opportunities to access information and experiences from across the globe. In addition, the article highlights the importance of fostering global citizenship, aiming to cultivate essential 21st-century skills in learners—such as critical thinking, collaboration, communication, and effective use of technology. The proposed approaches aim to prepare students to live productively in a globalized society, with a strong sense of responsibility toward their communities and the environment. Ultimately, this equips them to become proactive and constructive global citizens in the future.

Keywords: Social Studies Instruction, Borderless World, Global Citizenship, 21st-Century Learning

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ความเจริญก้าวหน้าเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างลึกซึ้งในแทบทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้ลดทอนข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทำให้เกิด “สังคมโลกไร้พรมแดน” ที่ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และวัฒนธรรมจากทั่วทุกมุมโลกได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย (Castells, 2010) การเปลี่ยนแปลง

เหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคการศึกษา ซึ่งถือเป็นรากฐานในการพัฒนาคนและสังคม การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 จึงต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล โดยเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็น เช่น การคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ (Trilling & Fadel, 2009) สำหรับวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดี มีจิตสาธารณะ มีความเข้าใจในตนเอง สังคม และโลก จำเป็นต้องมีการปรับแนวทางการสอนให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่

การสอนสังคมศึกษาเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “พลเมืองดี” ที่มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัล วิชาสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญในการเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีสันติสุข ดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ระบุไว้ใน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมทางสังคม ธรรมชาติ เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยอย่างสันติ และ ทิศนา แคมมณี (2560) กล่าวถึงบทบาทของการสอนสังคมศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชีวิตจริง และฝึกฝนการใช้เหตุผลทางสังคม ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การอภิปราย การแก้ปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ การสอนสังคมศึกษายังมีบทบาทในการสร้าง “จิตสำนึกสาธารณะ” (Civic Consciousness) และ “ความรับผิดชอบต่อสังคม” (Social Responsibility) ให้แก่ผู้เรียน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชน สังคม และโลก เช่น การเรียนรู้จากปัญหาในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา และการอภิปรายประเด็นสากล เช่น สิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำ หรือสิทธิมนุษยชน (ปรีชา สินธุชัย, 2563) การสอนสังคมศึกษาจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเรียนรู้เนื้อหา แต่เป็นกระบวนการหล่อหลอม “ความเป็นมนุษย์” และ “ความเป็นพลเมือง” ที่มีคุณภาพ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาในระบอบประชาธิปไตย

แต่อย่างไรก็ตามการสอนสังคมศึกษาในยุคปัจจุบันไม่สามารถยึดติดกับรูปแบบการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่ต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปราย

แสดงความเห็น และแลกเปลี่ยนมุมมองต่อประเด็นทางสังคมอย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนสามารถใช้ชีวิตในสังคมโลกไร้พรมแดนได้อย่างมีคุณภาพและรับผิดชอบ

โลกไร้พรมแดนกับผลต่อการเรียนรู้

โลกไร้พรมแดน (Borderless World) คือแนวคิดที่ถือกำเนิดขึ้นจากกระแสของโลกาภิวัตน์ (Globalization) และความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) แนวคิดนี้หมายถึงการที่ข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ เวลา และระยะทางได้ลดน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้ผู้คนทั่วโลกสามารถเชื่อมโยง สื่อสาร แลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ และวัฒนธรรมระหว่างกันได้อย่างรวดเร็วและไร้ขีดจำกัด (Ohmae, 1990) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าวได้นำไปสู่สภาพของสังคมไร้ขอบเขต (Deterritorialized Society) ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของมนุษย์และระบบการเรียนรู้

ในบริบทของการศึกษาโลกไร้พรมแดนได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้จากหลากหลายแหล่งทั่วโลกได้อย่างอิสระและรวดเร็วผ่านเครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ และแพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบเปิด (Open Learning Platforms) การเข้าถึงข้อมูลที่ไร้ข้อจำกัดนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมให้เกิด การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) แต่ยังกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะ การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่สำคัญยิ่งสำหรับศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009)

แม้ว่าโลกไร้พรมแดนจะนำมาซึ่งโอกาสมหาศาลในการเข้าถึงความรู้ แต่การเปิดกว้างของโลกแห่งการเรียนรู้ไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนจะสามารถแยกแยะหรือใช้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพเสมอไป อันที่จริงแล้ว การล้นหลามของข้อมูลมหาศาลทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะที่สำคัญยิ่งยวดหลายประการเพื่อรับมือกับความท้าทายนี้

1. ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการตั้งคำถามกับข้อมูลที่ได้รับ วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือ แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น และประเมินคุณภาพของข้อมูลก่อนที่จะนำไปใช้

2. การกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร (Information Literacy) การมีความสามารถในการค้นหา ประเมิน และใช้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเข้าใจถึงบริบทและอคติที่อาจแฝงอยู่ในข้อมูล

3. การเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Awareness) ในเมื่อผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและสื่อสารกับผู้คนจากทั่วโลก การทำความเข้าใจและเคารพในความแตกต่าง

ทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลายได้อย่างมี วิจารณ์ญาณ เคารพความแตกต่าง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติ (Banks, 2008)

ดังนั้น การเรียนรู้ในสังคมไร้พรมแดนจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะเหล่านี้ อย่างเข้มข้น ควบคู่ไปกับการส่งเสริม คุณลักษณะพลเมืองโลก (Global Citizenship) ซึ่งหมายถึง การปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก มีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนรวมในระดับสากล เข้าใจถึงปัญหาและความท้าทายที่โลกกำลังเผชิญ และพร้อมที่จะมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น การบ่มเพาะคุณลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเติบโตเป็นมนุษย์ที่มี ความรู้เท่าทันสถานการณ์โลก มีวิจารณ์ญาณ และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมในระดับสากลอย่างแท้จริง

ความสำคัญของสังคมศึกษาในยุคไร้พรมแดน

ในยุคโลกไร้พรมแดนที่ผู้คนจากหลากหลายชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และความเชื่อต่าง สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างง่ายดายผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล วิชาสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญใน การเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเผชิญกับความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ได้อย่างรอบด้าน โดยสังคม ศึกษาไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ ยังมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Barr, Barth, & Shermis, 1977)

หนึ่งในทักษะที่สำคัญที่สุดคือ การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลสื่อในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมีวิจารณ์ญาณ ผู้เรียนในยุคดิจิทัลต้องสามารถแยกแยะข่าวจริงกับข่าวปลอม เข้าใจ วัตถุประสงค์ของการนำเสนอข้อมูล และสามารถใช้อย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย (Hobbs, 2010) สอดรับกับแผนยุทธศาสตร์การศึกษาของประเทศไทย (2560–2570) เน้นการพัฒนาทักษะ ศตวรรษที่ 21 ที่รวมถึงทักษะการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง Media Literacy ถือเป็นหนึ่งในทักษะหลักที่ช่วยสร้างความพร้อมให้เยาวชนไทยสามารถคัดกรอง ข้อมูลข่าวสาร ใช้อย่างมีวิจารณ์ญาณ และป้องกันตนเองจากการถูกชักจูงหรือได้รับข้อมูลที่ บิดเบือน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) นอกจากนี้ การบูรณาการการเรียนรู้เท่าทันสื่อยังสอดคล้องกับ เป้าหมายการศึกษาไทยในการสร้าง “พลเมืองโลก” ที่มีจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อม สามารถใช้องค์ความรู้และทักษะดิจิทัลในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Office of the Education Council, 2018) โดยการเรียนรู้รู้เท่าทันสื่อช่วย

เสริมสร้างความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลและความหลากหลายทางความคิดเห็น

อีกประการที่สำคัญคือการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถาม วิเคราะห์หลักฐาน แยกแยะความเห็นกับข้อเท็จจริง และตัดสินใจโดยใช้เหตุผลอันสมควร ทักษะนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเผชิญกับประเด็นทางสังคมที่ซับซ้อนในระดับท้องถิ่นและระดับโลก (Facione, 2011) ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนสังคมศึกษาในบริบทโลกไร้พรมแดนต้องส่งเสริมจิตสำนึกพลเมืองโลก (Global Citizenship) เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่นในสังคมโลก และมีความรับผิดชอบต่อปัญหาสากล เช่น ความยากจน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสิทธิมนุษยชน (UNESCO, 2015)

กล่าวโดยสรุป วิชาสังคมศึกษาในยุคไร้พรมแดนจึงมิใช่เพียงเครื่องมือในการถ่ายทอดเนื้อหา แต่เป็นกลไกสำคัญในการบ่มเพาะพลเมืองที่มีคุณภาพ มีทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติและเคารพซึ่งกันและกัน

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในบริบทโลกไร้พรมแดน

ในบริบทของโลกไร้พรมแดนที่ข้อมูลข่าวสารและผู้คนสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างง่ายดาย การจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในยุคปัจจุบัน โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

1. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง (Active and Relevant Learning)

การเรียนรู้สังคมศึกษาควรเน้นการสร้างประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น แทนที่จะเป็นการรับฟังเพียงอย่างเดียว วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับชีวิตจริงของตนเอง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล เช่น การศึกษาปัญหาขยะในชุมชนของตนเอง (ท้องถิ่น) และวิเคราะห์ว่าปัญหานี้เชื่อมโยงกับปัญหามลพิษพลาสติกทั่วโลกได้อย่างไร (สากล) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งใกล้ตัวกับประเด็นระดับโลก และตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; ทิศนา ขัมมณี, 2560)

2. ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills)

การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันต้องก้าวข้ามการท่องจำข้อเท็จจริง และหันมาเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21 ซึ่งรวมถึงทักษะที่สำคัญดังนี้ (ปรีชา สิ้นรัชชัย, 2563)

- 1) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดนอกกรอบ สร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ หรือหาวิธีแก้ไขปัญหาก็แตกต่าง
- 2) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การสอนให้ผู้เรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล ประเมินความน่าเชื่อถือ และหาข้อสรุปอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่เพียงแค่เชื่อในสิ่งที่ได้รับมา
- 3) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) การจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ที่จะประสานงานกับผู้อื่นที่มีภูมิหลังและมุมมองที่แตกต่างกัน
- 4) การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Use of Technology) การบูรณาการเทคโนโลยีในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสืบค้นข้อมูล การนำเสนอผลงาน หรือการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม

3. การเรียนรู้เชิงรุกและใช้ปัญหาเป็นฐาน (Active Learning and Problem-based Learning: PBL)

แนวทางเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคไร้พรมแดน โดยมีแนวทางดังนี้ (สุชาติ จันทรแสง, 2565)

- 1) การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผู้เรียนไม่ได้เป็นผู้รับสารอย่างเดียว แต่เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมหลากหลาย เช่น การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การทำโครงการ หรือการสำรวจข้อมูลจริง
- 2) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL): การนำปัญหาหรือสถานการณ์จริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เช่น การศึกษาปัญหาการขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่ ผู้เรียนจะต้องตั้งคำถาม วิเคราะห์สาเหตุ วางแผนการหาข้อมูล ทดลอง และนำเสนอแนวทางแก้ไข กระบวนการนี้ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นระบบ

4. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อขยายโลกการเรียนรู้ (Information Technology for Enhanced Learning)

เทคโนโลยีคือเครื่องมือที่ทรงพลังในการขยายขอบเขตการเรียนรู้ให้กว้างขึ้น ที่สำคัญมีดังนี้ (รัชนิวรรณ ยศไกร, 2564)

1) Virtual Field Trip การพาทัวร์เสมือนจริงไปยังสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ หรือแหล่งเรียนรู้ในต่างประเทศ ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่หลากหลายโดยไม่ต้องเดินทางจริง

2) Online Discussion การจัดเวทีอภิปรายออนไลน์กับเพื่อนต่างโรงเรียนหรือแม้กระทั่งนักเรียนในต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นร่วมสมัย ซึ่งจะช่วยให้ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และการเปิดรับมุมมองที่หลากหลาย

5. เนื้อหาที่เชื่อมโยงกับประเด็นร่วมสมัยและจิตสำนึกพลเมืองโลก (Contemporary Issues and Global Citizenship)

เนื้อหาการเรียนรู้ควรมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของโลก เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความซับซ้อนของปัญหาและตระหนักถึงบทบาทของตนเอง ดังนี้ (UNESCO, 2015)

1) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ศึกษาผลกระทบ แนวทางแก้ไข และบทบาทของปัจเจกบุคคลและรัฐบาล

2) สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ทำความเข้าใจหลักการสิทธิมนุษยชน ปัญหาการละเมิด และการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนทั่วโลก

3) การย้ายถิ่นฐาน (Migration) วิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และการจัดการกับการย้ายถิ่นฐานทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (Economic Inequality) ศึกษาที่มา ผลกระทบ และแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำ ผู้เรียนจะได้พัฒนาแนวคิดทางสังคมอย่างลึกซึ้ง และมีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองโลกที่พร้อมร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาสากล

6. การบูรณาการการเรียนรู้ในระดับท้องถิ่นและระดับโลก (Glocalization of Learning)

แนวทางนี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองอย่างลึกซึ้ง ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงข้อมูลและมุมมองในระดับสากล ดังนี้ (Merrifield & Wilson, 2005)

1) เรียนรู้จากชุมชน เช่น การศึกษาประเพณีท้องถิ่น ปัญหาในชุมชน หรือวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

2) เชื่อมโยงกับโลก นำสิ่งที่เรียนรู้จากท้องถิ่นไปเปรียบเทียบกับสถานการณ์หรือแนวปฏิบัติในระดับโลก เช่น การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำ และเปรียบเทียบกับวิธีการจัดการน้ำในประเทศอื่น ๆ ผู้เรียนจะได้เห็นภาพรวมของโลกในขณะที่ยังตระหนักในบทบาทของตนในฐานะพลเมืองที่มีรากเหง้าและมีหน้าที่ต่อสังคมของตน

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในบริบทโลกไร้พรมแดนจึงเป็นการสร้างพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น และมีจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก เพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและสร้างสรรค์ในโลกที่เชื่อมโยงถึงกันนี้

แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในบริบทโลกไร้พรมแดน

ในทัศนะของผู้เขียน การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษาในบริบทของโลกไร้พรมแดนควรได้รับการออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงในระดับนานาชาติมากที่สุด พร้อมทั้งสามารถนำทักษะสำคัญอย่างการ วิเคราะห์ข้อมูล สื่อสารความคิดเห็น และ เข้าใจมุมมองที่หลากหลาย มาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1) การวิเคราะห์ข่าวสารจากนานาชาติเป็นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อและการคิดเชิงวิจรรณญาณ โดยหนึ่งในแนวปฏิบัติที่พิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพคือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ข่าวสารจากหลากหลายประเทศ โดยผู้เรียนสามารถเลือก ประเด็นร่วมสมัยที่กำลังเป็นที่สนใจของโลก เช่น ภาวะโลกร้อน (Global Warming) ความขัดแย้งทางการเมือง (Political Conflicts) หรือ การละเมิดสิทธิมนุษยชน (Human Rights Violations) จากนั้น ให้รวบรวมข้อมูลจาก แหล่งข่าวต่างประเทศ ที่หลากหลาย ทั้งในด้านภาษาและทัศนะ ตัวอย่างเช่น เปรียบเทียบมุมมองของสำนักข่าวจากฝั่งตะวันตกกับสำนักข่าวจากฝั่งตะวันออก หรือสำรวจความคิดเห็นจากสื่อในประเทศที่ได้รับผลกระทบโดยตรง หลังจากรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้เรียนจะต้องนำมาอภิปราย เปรียบเทียบ และ เสนอแนวทางแก้ไขในระดับโลก กิจกรรมลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการแยกแยะข้อมูลจริงและเท็จในยุคดิจิทัล แต่ยังช่วยพัฒนา การคิดอย่างมีวิจรรณญาณ (Critical Thinking) ทำให้ผู้เรียนสามารถประเมินข้อมูลอย่างรอบด้าน และไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมหรือข้อมูลบิดเบือน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในยุคข้อมูลข่าวสาร (สุชาติ จันทรแสง, 2565)

2) โครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมออนไลน์กับการสร้างความเข้าใจและพลเมืองโลก เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจและได้ผลดีคือการเรียนรู้ผ่านโครงการ “แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมออนไลน์” (Virtual Cultural Exchange Project) โดยจัดให้นักเรียนในประเทศไทยมีโอกาสได้ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล และ ทำโครงการร่วมกับนักเรียนจากประเทศอื่น ๆ ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เข้าถึงง่าย เช่น Zoom หรือ Google Classroom โครงการลักษณะนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม โดยตรง พวกเขาจะได้เรียนรู้ ความเหมือนและความแตกต่างทางประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนจากภูมิหลังที่หลากหลาย เช่น การแลกเปลี่ยนเรื่องเทศกาลสำคัญ อาหารประจำชาติ หรือแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว นอกจากนี้ ยังช่วย เสริมสร้าง

ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และปลูกฝัง จิตสำนึกในความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งจะนำไปสู่การเคารพซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม (รัชนิวรรณ ยศไกร, 2564)

แนวปฏิบัติทั้งสองนี้ไม่เพียงแต่จะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมและเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของโลกในฐานะ “พลเมืองดิจิทัล” ที่มีความรับผิดชอบ ผู้ซึ่งสามารถใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้น

บทสรุป

การสอนสังคมศึกษาในบริบทโลกไร้พรมแดนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายของโลกยุคใหม่ ที่ซึ่งข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมถูกละลายลงด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเรียนการสอนจึงต้องปรับตัวสู่การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งเสริมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การรู้เท่าทันสื่อ และจิตสำนึกพลเมืองโลก พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนจากหลากหลายวัฒนธรรม นอกจากนี้ สังคมศึกษายังเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคุณลักษณะและทัศนคติที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม และสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ตามแนวทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และนโยบายการศึกษาของประเทศไทยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้วยเหตุนี้ การสอนสังคมศึกษาในยุคโลกไร้พรมแดนจึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่เป็นการสร้างพลเมืองที่รู้เท่าทันโลก มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัยอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ 2560–2570*. กรุงเทพฯ:

กระทรวงศึกษาธิการ.

ทิตนา แคมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปรีชา สินธูชัย. (2563). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองในศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 25(2), 45–60.
- รัชนิวรรณ ยศไกร. (2564). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และจิตสำนึกพลเมืองโลกโดยใช้โครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมออนไลน์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 44(1), 85–99.
- สุชาติ จันทรแสง. (2565). การใช้ข่าวสารระหว่างประเทศในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 51(2), 112–130.
- Banks, J. A. (2008). Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational Researcher*, 37(3), 129–139.
- Barr, R. D., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1977). *The nature of the social studies*. ETC Publications.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society: The information age: Economy, society, and culture* (Vol. 1). Wiley-Blackwell.
- Facione, P. A. (2011). *Critical thinking: What it is and why it counts*. Insight Assessment.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. Aspen Institute.
- Merrifield, M. M., & Wilson, A. H. (2005). *Social studies and the world: Teaching a global perspective*. Washington, D.C.: National Council for the Social Studies (NCSS).
- Office of the Education Council. (2018). *Thailand Education in the 21st Century: Policy Directions and Strategies*. Bangkok: Ministry of Education.
- Ohmae, K. (1990). *The borderless world: Power and strategy in the interlinked economy*. Harper Business.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Jossey-Bass.
- UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. Paris: UNESCO.

